

УДК 378.6:341.7(497.11)"1948/1953"(093.2)
378.147:316.75(497.11)"1948/1953"(093.2)

НОВИНАРСКА И ДИПЛОМАТСКА ВИСОКА ШКОЛА У БЕОГРАДУ 1948–1953.*

Мр Драгомир БОНЦИЋ
Институт за савремену историју

АПСТРАКТ: Тема рада је Новинарска и дипломатска висока школа као покушај комунистичке власти да створи високошколску установу у којој ће се школовати стручан, а на партијској идеологији формиран кадар за новинарску и дипломатску струку. На основу архивске грађе, статистике и штампе, прати се оснивање, ток наставе, састав и рад наставника, упис и активности студената, завршавање студија, реакција студената на сукоб са Информбироом, кажњавање студената и укидање школе 1952. године.

Кључне речи: Новинарска и дипломатска висока школа, партијска идеологија, студенти, Информбиро, Југославија

Недостатак стручних, нарочито високообразованих кадрова, у свим областима друштвеног, привредног и културног живота, представљао је кључан проблем југословенске државе у првим годинама после Другог светског рата. У низу важних и преко потребних занимања појавила се и потреба за образованим, али и идеолошко-политички подобним кадром за новинарство и дипломатију.

Паралелно са стварањем једнопартијског система, Комунистичка партија је преко Агитпроп апарата успостављала потпуну контролу над

---

* Рад је написан у оквиру пројекта *(Не)успешна интеграција – (не)довршена модернизација: међународни положај и унутрашњи развој Србије и Југославије 1921–1991* (147039), који финансира Министарство науке Републике Србије, Београд.

штампом и новинарима,¹ дајући им задатак да пропагирају партијску политику и идеологију и мобилишу народ на обнови и изградњи земље. У новинама су објављиване једнообразне, цензурисане информације и директивни чланци партијских и државних функционера и пропагандиста. У тим условима, за новинаре је политичка подобност и идеолошка поткованост била важнија и од талента и од образовања.² Међутим, као један од највећих проблема Агитпроп је истицао управо недостатак „квалитетног” новинарског кадра. На предратне новинаре није се могло увек ослонити, због непознавања марксизма-лењинизма и неподржавања партијске политике, док идеолошки „уздигнути” партијци често нису имали образовање и знање за самосталан рад у редакцијама. На школовању новинарског кадра се није радило (организовани су кратки курсеви, а рачунало се и на образовање радом у редакцији), па није било ни високе школе у којој би будући новинари стицали образовање и општу културу потребну за рад у новинарству, али и знања из марксистичке идеологије потребна за служење партијској агитацији и пропаганди.³

Недостатак образованог и политички подобног кадра представљао је проблем и у дипломатској служби нове државе. Док је спољну политику водио и усмеравао партијски врх, а спроводили поуздани и одани појединци, чланови или симпатизери Партије или сарадници НОП-а, за рад у Министарству иностраних послова (МИП) и у дипломатским представништвима нове државе, на пропаганди у иностранству и реализацији партијске спољне политике није било довољно образованих и поузданих стручњака. Велики број дипломатских службеника је преузет из Министарства иностраних дела Краљевине Југославије, али код њих се постављало питање оданости новој држави и Партији и доводила у сумњу жеља за усвајање марксизма и заступање спољне политике нове, комунистичке власти.⁴ С друге стране, у редовима партијских кадрова, поклоника и заступника партијских спољнополитичких ставова и идеолошких догми, није било довољно познавалаца међународних односа, страних језика и других знања потребних за рад у дипломатији. Поједини факултети, који

¹ У одељењу за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ постојао је одсек за штампу који је надзирао и усмеравао писање штампе. Архив Југославије, (даље АЈ), фонд ЦК СКЈ, Идеолошка комисија, 507, VIII, I/2-а-35; АЈ, ЦК СКЈ, II, к-1/14.

² Михаило Бјелица, „Информативни систем у Југославији 1918–1998”, *Југословенска држава 1918–1998*, Зборник радова са научног скупа, Београд, 1999, 571–573.

³ АЈ, ЦК СКЈ, VIII, II/4-д-(1-27); *Исто*, VIII, II-5-(1-103); *Исто*, VIII, I/1-а-12.

⁴ Као пример, навешћемо Југословенско посланство у Каиру у којем је првих послератних година радио велики број службеника из дипломатије Краљевине Југославије, а почетком 1946. године само су посланик Ешреф Бадњевић и два секретара били чланови КПЈ. (Aleksandar Životić, „КПЈ/СКЈ и египатски комунисти i социјалисти 1946–1956”, *Tokovi istorije*, 3/2006, Београд, 2006, str. 157). О кадровским решењима у југословенској дипломатији после рата видети: Ранко Петковић, *Субјективна историја југословенске дипломатије 1943–1991*, Београд, 1995.

су образовали стручњаке са тим знањима, тек је требало да дају прве послератне дипломиране студенте, код којих се такође постављало питање политичког опредељења и идеолошке „уздигнутости”. Учињен је и покушај да се једногодишњим дошколовавањем у Дипломатској школи при МИП-у чланови Партије на брзину обуче за дипломатију, али ова школа је примала мали број студената, кратко је трајала (у почетку два, а затим три семестра) и имала је сужен план и програм, тако да није могла да надомести недостатак високообразованог кадра за рад у дипломатији.⁵

Да би се решио проблем образовања кадра за новинарство и дипломатију, у државном, тј. партијском врху се почетком 1948. размишљало о оснивању високе школе у којој би се школовали новинари и дипломатско-конзуларни службеници. Нова установа требало је да буде факултетског ранга, савезног значаја и под строгим контролом партијског врха. Требало је да брижљиво одабраним члановима Партије из целе земље пружи знања и општу културу универзитетског нивоа, али и да им продуби идеолошко образовање, „измеша” стручна знања са поставкама марксизма и учврсти партијност и оданост државној политици.

Оснивањем високе школе за новинаре и дипломате руководио је Комитет за школе и науку ФНРЈ, као државни орган задужен за високо школство и науку на савезном нивоу,⁶ а рад је усмеравао и контролисао Агитпроп ЦК КПЈ. Први ставови изнети су 15. маја 1948. у Агитпропу ЦК КПЈ на Саветовању по питању Новинарске и дипломатске високе школе (НДВШ). Састанку су присуствовали руководиоци Агитпропа (Милован Ђилас, Вељко Влаховић, Владимир Дедијер, Драго Вучинић, Вељко Зековић, Дика Мариновић) и Комитета за школе и науку. Расправљано је о оснивању, задацима, наставницима и плану и програму школе.⁷ У почетку се разговарало о две школе, које би у I и II години имале исти програм. Међутим, пошто се показало да је велики број предмета заједнички, одлучено је да се оснује једна школа са два одсека. План и програм су дати у начелу, са намером да се појединости касније претресу. За новинарски одсек није било никаквог узора, а основа за дипломатски одсек био је план и програм Дипломатске школе.

У предложеном наставном плану на прво место су стављени предмети важни за идеолошко васпитање будућих новинара и дипломата. То

⁵ „Уредба о Дипломатској школи”, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 45, 4. јун 1946, стр. 523; АЈ, фонд Председништво Владе ФНРЈ, 50-40-42, бр. 3051, 4. август 1947; АЈ, фонд Комитет за школе и науку ФНРЈ, 315-37-90, бр. 3810, 28. децембар 1946. Школа је радила до 1948/49, и завршило је 96 студената. (*Statistički podaci o visokom školstvu u FNRJ od 1947/48. do 1949/50. godine*, Beograd, 1951, str. 3, 21, 50; *Školstvo u FNRJ 1945–1951*, Beograd, 1952, str. 206, 211).

⁶ Комитет за школе и науку ФНРЈ је основан фебруара 1946. Од децембра 1948. надлежност Комитета вршило је Министарство за науку и културу, а од маја 1950. Савет за науку и културу.

⁷ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, II/4-д-13, к-24, Записник са Саветовања 15. маја 1948.

је пре свега био арксизам-лењинизам, који је требало слушати све четири године, по програму преузетом из Више партијске школе. У образложењу је стајало да „важност тог предмета не треба посебно наглашавати, посебно за новинаре и дипломате”. Историја филозофије је замишљена као преглед развоја људске мисли, како би „савремена застрањивања и скретања на свим подручјима друштвеног живота” постала много јаснија и „само тумачење тих појава постало оружје у борби против њих”. И политичка економија је требало да буде важан ослонац за марксистичко економско образовање студената током читавог студирања.⁸

У плану је предложен низ општеобразовних предмета из области историје, књижевности и уметности (општа и национална историја, НОБ и изградња нове Југославије, књижевност народа ФНРЈ, историја уметности итд.), чије програме је требало сузити, како се студенти не би оптеретили градивом које је из тих предмета предавано на матичном факултету, али како би ипак стекли извесна општа знања. Тако су и стручни предмети важни за један смер, уврштени у план другог смера ради стицања основних појмова (историја штампе, историја дипломатије). Требало је да студенти оба смера изучавају економску географију света и економику ФНРЈ, а дипломате основе права, међународно јавно и приватно право, дипломатско-конзуларну службу и спољну политику и међународне уговоре ФНРЈ. За новинарски одсек је била предвиђена пракса, рад у редакцијама листова и издавачким предузећима. На оба одсека током читавог студирања требало је слушати предвојничку обуку, која је тада уведена у целокупан школски систем.⁹

Посебна пажња у плану оба смера будуће НДВШ посвећена је страним језицима, које је требало учити током све четири године. Руски језик је био обавезан, док су други страни језик студенти бирали између енглеског, француског и немачког. Планирано је да се дипломатама омогући да уче и италијански, шпански, па чак и пољски, чешки, арапски, грчки, турски и албански, за које је требало створити и посебну катедру, али уведени су само италијански и шпански.¹⁰

Ово је била само скица наставног плана НДВШ коју је требало разрадити и допунити. На план и распоред предмета утицао је и недостатак наставног кадра. Расправљано је и о том проблему и дати су и предлози за наставнике појединих предмета. Требало је да се наставници доведу из Партијске школе за марксизам лењинизам и политичку економију и са факултета за стручне предмете.¹¹

⁸ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, II/4-д-13, к-24, Записник са Саветовања 15. маја 1948. и Предлог и образложење плана.

⁹ Исто.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто. За декана је предложен Душан Тимотијевић, који је био члан КПЈ, пре рата је радио у *Политици*, а после 1945. био уредник *Политике* и *Гласа* и заменик главног уредника *Борбе*. (*Enciklopedija Jugoslavije*, том 8, Zagreb 1959, str. 335).

На састанку у Агитпропу разматрано је и питање пријема студената. Требало је примити партијце или добре скојевце, које одреде партијски органи. На новинарски одсек је требало примити 30% жена, док на дипломатски жене нису имале право уписа. Планирано је да се тачно утврди број редовних и ванредних студената из појединих република, савезних установа и војске.¹²

Пошто су током лета наведени предлози разрађивани у Комитету за школе и науку,¹³ 30. августа 1948. је донета Уредба о оснивању НДВШ. Према Уредби, школа је била општедржавног значаја, имала је ранг факултета и трајала је четири године, а основана је ради спремања висококвалификованих кадрова за новинарско-публицистичку делатност и дипломатско-конзуларну струку.¹⁴

Средином септембра у дневној штампи је објављен конкурс за упис студената по којем су се молбе подносиле до 20. септембра у републичким комитетима за високе школе и науку, односно министарствима просвете. Право да конкуришу имали су свршени ђаци гимназије са положеним вишим течајним испитом. О резултатима конкурса, упису и почетку предавања кандидате је требало да обавесте установе код којих су предали молбе.¹⁵

Међутим, то је била само формалност – НДВШ је требало да образује искључиво партијске кадрове. Само неколико дана после састанка у Агитпропу, Управа за кадрове ЦК КПЈ упутила је допис комитетима република и покрајина обавештавајући их да ће у септембру почети са радом НДВШ. Тражено је да сви комитети предложе одређен број свршених матураната, „добрих чланова КП и СКОЈ-а који имају воље и смисла за ове позиве” за студенте оба одсека.¹⁶ Током лета 1948, пре него што је школа званично основана, републички партијски органи су већ одабрали студенте, а њихов избор је потврђен у Управи за кадрове ЦК КПЈ. Комитет за школе и науку је истовремено са објављивањем конкурса, септембра 1948, обавестио просветне органе да према списковима добијеним од управа за кадрове доставе само молбе оних кандидата који су већ одређени за школу, а да осталима саопште да су одбијени и да уопште не достављају њихове молбе!¹⁷

¹² АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, II/4-д-13, к-24, Записник са Саветовања 15. маја 1948.

¹³ АЈ, фонд Савет за науку и културу ФНРЈ, 317-70-99, бр. 5289, 18. мај 1948; *Исто*, 5423, 8. јун 1948.

¹⁴ „Уредба о оснивању Новинарске и дипломатске високе школе”, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 75, стр. 1. септембар 1948, стр. 1140; АЈ, 50-40-42, бр. 102, 30. август 1948; *Борба*, бр. 213, 2. септембар 1948, стр. 2.

¹⁵ *Борба*, бр. 219, 9. септембар 1948, стр. 6; *Политика*, бр. 13025, 10. септембар 1948, стр. 8.

¹⁶ АЈ, 507, ЦК СКЈ, Комисија за кадрове, XIII-к-64/1, Управа за кадрове ЦК КПЈ, 19. мај 1948.

¹⁷ АЈ, 315-37-90, бр. 1469, 9. септембар 1948. Касније је НДВШ тражила молбе одбијених кандидата. (АЈ, фонд Новинарске и дипломатске високе школе (НДВШ), 1-1-1, бр. 166, 26. октобар 1948).

Услови и начин пријема на НДВШ су и наредних година били исти. И поред конкурса и процедуре преко просветних органа, све је завршавано преко управа за кадрове партијских тела. Крајем школске године, Управа за кадрове ЦК КПЈ је обавештавала централне комитете република, државних установа (УДБ, МИП, ЈА), редакције и информативне куће (*Борба*, *Политика*, *Танјуг*, итд.) и друштвене организације (АФЖ, НОЈ) о условима за пријем и броју кандидата које могу да предложе. Наглашавано је да кандидати морају бити чланови КПЈ или добри чланови Народне омладине и да „морају бити потпуно проверени”. Током лета су добијани спискови кандидата са партијским документима и мишљењем о „моралним и политичким квалификацијама”. Управа за кадрове ЦК КПЈ је одлучивала ко ће бити примљен и почетком септембра обавештавала републичке комитете. До краја септембра је обављан упис, а у октобру је почињала настава.¹⁸

НДВШ је свечано отворена и почела са радом октобра 1948. Један од проблема који су од почетка ометали рад био је проблем простора. Пошто школа није имала своје просторије било је јасно да се морају користити привремене зграде: на Правном факултету су током октобра обезбеђене сале за предавања, а потом и за канцеларије и деканат.¹⁹ Новембра 1949. су закупљене и просторије у Коларчевој задужбини, а септембра 1950. школа је прешла у зграду у улици Господара Вучића, у којој је била смештена до укидања.²⁰

Одмах се појавио и проблем смештаја и исхране редовних студената који су долазили из свих република. Од надлежних органа је тражено да за све студенте НДВШ обезбеде места у домовима, а по могућству да их сместе у једном дому. То није било могуће, али током октобра је смештено око 150 студената, највише у домове „Иво Лола Рибар” и „Милован Ђилас” и „Вера Благојевић”. Министарка Милка Минић је чак дозволила да неки студенти спавају код својих другова у соби док се не реши питање њиховог смештаја.²¹ Одмах се појавио и проблем плаћања смештаја и исхране. Сви студенти су имали стипендије, на дипломатском одсеку од МИП, а на но-

¹⁸ АЈ, ЦК СКЈ, 507, XIII-к. 64/2, 22. април 1949; *Исто*, к. 64/3, 10, 14. јун 1950; *Исто*, к. 64/4, 1948–1950; АЈ, 15-26-373, 4. април 1951; АЈ, 1-1-1, бр. 6790, 8. децембар 1948. Често су окаснели и одбијени појединци писали молбе државним и партијским органима и функционерима тражећи да буду примљени. Молбе су углавном одбијане, а молиоци упућени да се пријаве на конкурс.

¹⁹ АЈ, 1-1-1; АЈ, 315-37-90, бр. 8771, 19. август 1948; *Исто*, бр. 10361, 19. септембар 1948.

²⁰ АЈ, 1-1-3, бр. 10, 13. јануар 1949; АЈ, 1-2-4, Уговор НДВШ и Коларчеве задужбине о закупу, 19. новембар 1949; АЈ, 317-70-99, бр. 1187, 23. септембар 1950; АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949. Почетком 1949. је планирана изградња зграде НДВШ на Новом Београду, али план није остварен. (АЈ, 1-1-3, бр. 832, 4. март 1949).

²¹ АЈ, 1-1-1, бр. 158, 21. октобар 1948; АЈ, 1-1-1, бр. 216, 3. новембар 1948. итд. Било је и случајева да студенти спавају у претсобљу дома на сламарици без кревета, док им се не нађе смештај.

винарском од република и листова, које још нису биле исплаћене, те студенти нису могли да плате дом и храну. Школа је интервенисала и студенти су добили стипендије и платили заостале кирије тек крајем новембра.²²

У почетку се радило по оквирном наставном плану који је прописан на основу смерница датих у Агитпропу маја 1948. и који је често ревидиран и прилагођаван потребама школе. На почетку рада НДВШ није имала ниједан израђен наставни програм и њих су наставници током извођења наставе писали, дорађивали и допуњавали „актуелним материјалом”.²³

Поред неодређености плана и програма, надлежни органи нису били потпуно задовољни ни организацијом и начином рада школе, па је довођено у питање и само њено постојање. На конференцији наставника и службеника МИП-а августа 1950, расправљано је о „регрутовању кадра” за иностране послове и раду и наставном плану НДВШ. Закључено је да се за дипломатску службу и даље ангажују појединци из државних и друштвених органа и свршени студенти Правног, Економског и Филозофског факултета са кратким допунским курсом. Одлучено је да НДВШ и даље настави са радом, да упише нову генерацију студената, да студије буду јединствене, да се у IV години уведу опциони предмети, а од III пракса како би се студенти усмерили ка области која их интересује. Формирана је и комисија која је требало да састави програм за III и IV годину.²⁴

Тек 1951. године НДВШ је добила Правилник о организацији, раду и пријему слушалаца и Правила о студирању. Првим актом су дефинисани задаци школе, надлежности школских органа и пријем и врсте наставног особља, а другим је прописано трајање студија, пријем и обавезе студената (похађање наставе, полагање колоквијума и испита, пракса, семинарски радови итд.).²⁵

²² АЈ, 1-1-1, бр. 168-174, 26. октобар 1948; АЈ, 315-37-90, бр. 1582, 8. октобар 1948. Проблем са кашњењем стипендија је постојао и наредних година. (АЈ, 1-3-5, бр. 1041, 14. август 1950. итд.).

²³ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949; АЈ, 1-1-1, бр. 12699, 18. октобар 1948; бр. 151, 20. октобар 1948. Октобра 1948. од наставника НДВШ и државних службеника образована је комисија за преглед и ревизију наставног плана и програма. Види објављен наставни план из 1949. у: *Univerziteti i visoke škole u FNRJ*, Beograd, 1950, str. 142.

²⁴ АЈ, 1-3-5, Записник са конференције по проблему НДВШ 14. августа 1950; АЈ, 1, књ. 18, Записник наставничког савета, 31. јануар 1951. Неки од опционих предмета били су: међународне организације, светска уметност, уметност народа ФНРЈ, политички систем ФНРЈ итд. Одлучено је и да се школа назове Висока школа за политичке науке, али то није остварено.

²⁵ АЈ, 317-70-99, бр. 1330, 24. август 1951, Правилник о организацији и раду НДВШ и Правила о студирању на НДВШ. Задатак школе је поред спремања кадрова за новинарско-публицистичку и дипломатско-конзуларну службу и развоја и популаризације научних питања која се у школи изучавају био и „идеолошко васпитавање студената на основама марксизма-лењинизма и на тековинама НОБ у сврху социјалистичког интернационализма и љубави према својој социјалистичкој домовини”.

Велики проблем НДВШ био је обезбеђивање наставног особља. Школа је имала мали број сталних наставника: у почетку су то били декан Душан Тимотијевић, који је као редовни професор предавао новинарску праксу и Јулијана Врчинац која је предавала општу и народну историју,²⁶ а касније је за доцента за марксизам-лењинизам постављен Вељко Рибар.²⁷ Већина наставника је радила хонорарно и долазили су углавном са друштвених факултета Београдског универзитета, из научних и привредних установа и државних органа. Тако су за хонорарне наставнике НДВШ са Филозофског факултета постављени Душан Недељковић (историја филозофије), Михаило Стевановић (граматика савременог српског језика), Војислав Ђурић (историја светске књижевности), са Правног Милан Бартош (спољна политика и међународни уговори), Јован Ђорђевић (правни систем) и Борислав Благојевић (међународно приватно право), са Економског Радивоје Увалић (политичка економија), из МИП-а Вјекослав Цврље (историја дипломатије) и Врлета Круљ (дипломатска и конзуларна служба), из Института за друштвене науке Борис Зихерл (историја филозофије), затим стручњаци из Института за међународну политику и привреду, Привредног савета, Института за заштиту споменика и других установа. Посебна пажња је придавана предавачима страних језика. Ангажовани су професори и асистенти са Филозофског факултета (Перо Слијепчевић, Вида Марковић, Светозар Бркић, Владо Драшковић и др.), професори виших и средњих школа, службеници државних установа и пензионери (Зора Миндеровић, Звонимир Петнички и др.).²⁸

Иако се показало да је извођење наставе са ослонцем на хонорарне наставнике отежано, школа је свој рад заснивала на њима. Плаћани су по часу а висина хонорара је маја 1951. регулисана Правилником. Временом се повећавао број административног особља, док је број сталних наставника стагнирао.²⁹

²⁶ АЈ, 315-37-90, бр. 9696, 6. септембар 1948. Сви стални наставници НДВШ били су чланови КПЈ.

²⁷ В. Рибар је од маја 1949. радио као привремени предавач, а августа 1949. је добио звање доцента, упркос недостатку „формалних квалификација”. Рибар је пре рата похађао Филозофски факултет у Загребу, али није апсолвирао већ се посветио партијском раду у емиграцији. Међутим, пошто се „проучавањем марксизма лењинизма бавио читав свој век” и „то му је била специјалност партиског рада” сматрао је да може да конкурише за место на високој школи, да би ушао у „научнички миље” и превазишао „помањкање формалних научничких квалификација” и „цеховску резервисаност” научне јавности и другова из Партије према својим радовима. АЈ, фонд Министарство за науку и културу ФНРЈ, 316, (у сређивању) Молба В. Рибара, 3. јун 1949. и решење бр. 13412, 6. август 1949.

²⁸ АЈ, 1-9-14, Досијеа наставника НДВШ. Видети решења о постављењу: АЈ, 315-37-90, решења о постављењу, 28. октобар 1948. и 10. новембар 1948; АЈ, 316, 11. јун 1949. и 2. октобар 1949; АЈ, 317-70-99, 27. новембра 1950, 4. април 1951, 14. април 1951, 9. јун 1951; АЈ, 1-1-3, 25. март 1949, 1. октобар 1949; АЈ, 1-5-7, 16. фебруар 1951. итд.

²⁹ АЈ, 317-70-99, бр. 1090, 11. август 1950; бр. 3067, 22. јануар 1951; бр. 924, 18. јун 1952; АЈ, 1, књ. 18, Записник факултетског савета, 11. мај 1951. У овом фонду видети и платне спискове.

Број наставног и помоћног наставног особља 1949/50. и 1950/51.³⁰

	редовни	ванредни	хонорарни	доценти и предавачи	асистенти	лектори	свега
1949/50.	1	–	18	6	–	1	26
1950/51.	1	–	12	6	–	–	19

Поред наставног кадра, за рад школе су били неопходни уџбеници и литература. Са уџбеницима је ишло тешко, пошто за већину предмета нису ни постојали, па су се студенти сналазили са белешкама и скриптама. Много већа пажња је посвећивана литератури, тако да је куповином и поклонима сакупљен велики број књига, брошура и часописа и тако формирана богата библиотека. Преовладавала је совјетска и марксистичка литература, дела класика и југословенских руководилица, али било је и доста стручне дипломатске литературе, приручника за учење страних језика, дела на страним језицима и белетристике.³¹

НДВШ је сваке године уписивала одређен број студената из свих крајева земље. Статистика је пратила студенте НДВШ по различитим критеријумима.

Број студената НДВШ уписаних у зимски семестар 1948/49–1951/52.³²

	1948/49.		1949/50.		1950/51.		1951/52.	
	укупно	I год	укупно	I год	укупно	I год	укупно	I год.
мушки	349	349	528	257	695	257	596	–
женски	81	81	116	52	149	43	107	–
укупно	430	430	644	309	844	300	703	–

Као што је већ речено, на дипломатски одсек није био могућ упис женама, тако да је број студенткиња на целој школи значајно заостајао (кретао се око 17-18%). Више од половине студената је студирало ванредно (1948/49. 51,6%, а 1949/50. 52,5%). Они су истовремено радили, најчешће у редакцијама листова, а неки су паралелно студирали на неком од друштвених факултета. Студенти су често тражили прелазак са редовног на ванредно студирање, или обрнуто, са различитим образложењима, а било је и захтева за прелазак на друге факултете.³³

³⁰ *Školstvo u FNRJ 194–1951*, str. 226.

³¹ АЈ, 1-1-1; АЈ, 1-3-5; АЈ, 1-4-6; АЈ, 1-5-7. Школа је 1950. године била претплаћена на 21 лист и часопис из свих република (АЈ, 317-70-99). После укидања школе, у библиотеци је 30. децембра 1952. пописано 3.690 књига (АЈ, 1, књ. 23-25).

³² *Факултети, високе и више школе студенти и наставници у зимском семестру шк. 1954/55. год. – (са ретроспективом од 1845. год)*, Београд, 1956, стр. 4, 7.

³³ АЈ, 1-1-1; АЈ, 1-1-3; АЈ, 1-3-5; АЈ, 1-5-7.

Број студената НДВШ по полу и начину студирања 1948/49–1950/51.³⁴

	1948/49.			1949/50.			1950/51.		
	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега	м.	ж.	свега
редовни	176	32	208	250	57	307	358	80	438
ванредни	173	49	222	278	59	337	337	69	406
свега	349	81	430	528	116	644	695	149	844

Строго је вођено рачуна о републичкој припадности студената, тако да је унапред одређивана квота која је припадала свакој републици, а која се из године у годину незнатно мењала. Праћена је и социјална структура студената, која је била слична социјалној структури других високошколских установа: преовладавали су студенти из „ситно-буржоаских” слојева, али из „породица блиских Партији”.³⁵

Студенти НДВШ по републичкој припадности 1948/49–1950/51.³⁶

	Ужа Срб.	Вој.	Кос.	Срб.	Хрв.	Сло.	БиХ	Мак.	ЦГ	Југ.	Неп.	Стр.	Ук.
1948/49.	195	9	4	208 48,3%	63 14,6%	31 7,3%	41 9,5%	43 10%	42 9,7%	428	–	2	430
1949/50.	–	–	–	327 50,7%	101 15,6%	46 7,1%	57 8,8%	48 7,4%	64 9,9%	643	–	1	644
1950/51.	331	51	14	396 46,9%	130 15,4%	51 6,0%	79 9,3%	53 6,2%	91 10,7%	843	43	1	844

Студенти НДВШ по социјалном пореклу 1948/49. и 1949/50.³⁷

	радници		сељаци		Занатлије и ситни трговци	Слободне професије	Активни службеници, намештеници, пензионери	остали	укупно
	индустријски	пољопривредни	у СРЗ	остали					
1948/49.	48 11,1%	1	–	80 18,6%	59 13,7%	21 4,8%	221 51,3%	–	430
1949/50.	76 11,8%	–	27 4,1%	123 19,0%	51 7,9%	–	346 53,7%	21 3,2%	644

³⁴ *Školstvo u FNRJ 1945–1951*, str. 204; *Statistički podaci o visokom školstvu u FNRJ*, str. 19.

³⁵ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949.

³⁶ *Statistički podaci o visokom školstvu u FNRJ*, str. 26; *Školstvo u FNRJ 1945–1951*, str. 210.

³⁷ *Statistički podaci o visokom školstvu u FNRJ*, str. 37.

Сви студенти су имали стипендије: студенти дипломатског одсека од МИП-а, а новинарског од република и редакција листова. У школи је 1949/50. било 250, или 81,4 % стипендиста, а 1950/51. 377 или 86%.³⁸ Висина стипендија је била различита: стипендисти МИП-а су примали по 2.500 динара, а република и листова од 2.500 до 3.000 динара.³⁹ Вођено је рачуна и о осталим питањима студентског стандарда, тако да је обезбеђиван смештај и исхрана у домовима и мензама, а после преласка у Господара Вучића, интернат и менза су отворени у згради школе.⁴⁰

Упркос недостатку простора, уџбеника, сталног наставног кадра и плана и програма, рад студената НДВШ је оцењиван као добар и успешан. Студенти су имали обавезу да редовно похађају наставу и полагају испите, а партијска и омладинска организација школе су пратиле и анализирале интензитет, начин и резултате учења. Народна омладина је организовала консултације и анкете о литератури и пређеном градиву, издавала скрипта, покретала такмичења у учењу, давала задатак да се већ у јуну положи сви испити. Одустајање и падање су јавно критиковани кроз зидне новине и *Народни студент*, док су с друге стране похваљивани добри резултати и истицани најбољи студенти. Пажљиво је евидентиран сваки положен испит, као и просечна оцена из појединих предмета.⁴¹

Поред редовних предавања у НДВШ су често одржавана и предавања гостујућих професора и стручњака из земље и иностранства, а студенти НДВШ су посећивали и таква предавања на Правном факултету и другим установама. Студенти новинарског одсека су имали и летњу праксу у редакцијама листова.⁴²

Осим наставних активности студенти НДВШ су имали и организован друштвени, културни, забавни и спортски живот. Студенти су већ прве године формирали културно-уметничко друштво, са хорском, драмском и фолклорном секцијом, које је због малобројности радило у оквиру друштва Правног факултета и учествовало на фестивалима и разним приредбама. Школа је добијала улазнице за позоришне представе, а понекад су одржаване и посебне представе за студенте НДВШ.⁴³ Студенти су сарађивали са

³⁸ *Školstvo u FNRJ 1945–1951*, str. 223.

³⁹ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949; АЈ, 1, књ. 13, 14; АЈ, 1-1; итд.

⁴⁰ АЈ, 1-3-5; АЈ, 1-5-7; АЈ, 317-70-99.

⁴¹ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949; АЈ, 1-2-3; АЈ, 1-3-5; Историјски архив Београда (ИАБ), фонд Градски комитет (ГК), к-360, Записници седница Комитета НДВШ, 24. новембар 1949. и 19. децембар 1949; *Народни студент*, бр. 15, 23. мај 1949, стр. 2; *Исто*, бр. 17, 13. јун 1949, стр. 1; *Исто*, бр. 17, 15. мај 1950, стр. 1; *Исто*, бр. 19, 29. мај 1950, стр. 1.

⁴² АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949; АЈ, 1-1-3; АЈ, 1-3-5; АЈ, 1-5-7.

⁴³ АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, VI/2-6-7, к-37, Извештај о раду НДВШ, 1949; ИАБ, ГК, к-360, Записник са састанка Комитета, 21. новембар 1949; *Народни студент*, бр. 6, 21. март 1949, стр. 5; АЈ, 1-1-1, АЈ, 1-1-3.

колективима држећи предавања о разним друштвено-политичким питањима, а многи су ишли на радне акције. Организовани су излети и екскурзије, а примане су и посете из иностранства.⁴⁴ У школи је постојало неколико спортских секција, које су додуше биле неактивне. Током 1951. изашла су и два броја часописа студената НДВШ *Освита*.⁴⁵

У НДВШ је постојала партијска организација са одељењима и комитетом, од посебног значаја због карактера школе и броја комуниста у њој. Комитет је расправљао о свим проблемима школе и студената: од учења, наставе, полагања испита, скрипата, праксе, здравља, економских питања и физкултуре, до идеолошко-политичког васпитања студената. Комитет је пратио и контролисао и рад наставника, којима је стављана замерка да „недовољно повезују предавања са данашњом стварношћу”. Партијска организација је вршила сталан агитационо-пропагандни притисак на студенте, а посебну пажњу је посвећивала изучавању марксизма-лењинизма и упознавању са политичким збивањима, кроз литературу, штампу, курсеве, дебатне клубове и дискусије о разним проблемима.⁴⁶

Упркос раду Комитета и партијском карактеру школе, међу студентима је било недисциплине, недоласка на партијске састанке и политичке активности, непохађања наставе, варања на испитима, изгреда на летовањима, пракси, итд. Све облике недисциплине Комитет је кажњавао опоменама и казнама, али највећа важност је придавана праћењу и кажњавању „неправилног” идеолошко-политичког понашања студената, пре свега по питању Резолуције Информбироа и сукоба са Совјетским Савезом. Међу студентима је од почетка било „несхватања” и „неправилних ставова”, које је организација безуспешно покушавала да исправи појачаним идеолошко-политичким радом.⁴⁷

Кажњавање студената по питању Информбироа почело је крајем 1948. и интензивирано 1949. искључивањем из Партије и слањем на „друштвено-поправни рад”. После прикупљања података и расправе у Комитету појединци су кажњавани искључењем из Партије, често и из школе, са образложењем да „су изгубили морално право да и даље буду у редовима

⁴⁴ *Народни студент*, бр. 6, 2. април 1952, стр. 3; *Исто*, бр. 7, 9. април 1952, стр. 3. септембра 1949. студенти су посетили Загребачки велесајам, априла 1949. сељачку задругу код Вршца итд. Октобра 1951. у посети су били студенти из Берлина, па је тражен извештај о политичком опредељењу Немаца и утицају наших студената на њих. (АЈ, 1-1-3; АЈ, 1-5-7; *Народни студент*, бр. 10, 18. април 1949, стр. 4).

⁴⁵ *Народни студент*, бр. 1, 1. јануар 1951, стр. 2; *Исто*, бр. 14, 25. април 1951, стр. 2; ИАБ, ГК, к-360, Записник са састанка Комитета НДВШ, 24. новембар 1949.

⁴⁶ АЈ, 1-9-15, Записници одељења наставника НДВШ; ИАБ, ГК, к-360, Записници са састанака Комитета НДВШ, 27. мај 1949; 10. октобар 1949; 24. новембар 1949; 19. децембар 1949. О значају Комитета говори изјава: „Наш комитет се практички претворио у деканат Школе, чекају од нас предлог, критику, контролу”. (*Исто*, 22. новембар 1949).

⁴⁷ *Исто*, 13. октобар 1949, 3. новембар 1949; 19. децембар 1949.

Народне студентске омладине” зато што су „говорили против народне власти, како на школи међу студентима, тако и ван школе, клеветали народну власт и одвраћали студенте од учешћа у изградњи земље”.⁴⁸ Радило се о подршци Информбироу и сумњи у „линију” КПЈ у сукобу са СССР-ом. Неки кажњеници су се већ од краја 1949. враћали са „друштвено-поправног рада”, те се постављало питање става студената према њима.⁴⁹

Почетком 50-их, Партија је тежила да осим кажњавањем на „информбироовце” утиче кроз идеолошко-политички рад и објашњавање „суштине” спора са Совјетским Савезом на дебатним клубовима и дискусијама.⁵⁰ Међутим, ситуација се погоршавала, те је у пролеће 1952. дошло до интервенције УДБ-е и виших партијских органа и до широке истраге међу студентима, што је оставило последице и на постојање школе. Током марта је ухапшено 17 студената информбирооваца, који су из разних разлога већ били искључени из Партије. У Универзитетском комитету је крајем марта истакнуто да њихово хапшење представља пропуст партијске организације која није раније открила размере њихове делатности и одстранила их из школе. Очекивало се од студената НДВШ да буду буднији јер су то били „пробрани комунисти”, „партијски кадар”. Ипак, будући да су ухапшени већ били удаљени из Партије као „коцкари, неморални људи”, закључено је да се тако само открива „сва беда Информбироа”.⁵¹

После ових хапшења формирана је комисија која је до јуна спроводила истрагу, прикупљала податке и изјаве студената о животу и раду од почетка сукоба са Информбироом: тражени су подаци о раду у школи и Партији, ставу према Резолуцији, колебању, односу са кажњеним информбироовцима, прикривању података о њиховој делатности, ставовима чланова породице, приватном животу итд. Тако је комисија открила поражавајуће стање у НДВШ по питању Информбироа, дала преглед ставова студената и предлоге за око 100 казни: 58 опомена, 19 укора, 3 строга укора и 19 искључења из Партије.⁵² Пошто се упознао са непријатељским радом који је открила

⁴⁸ Током 1949. кажњени су Јоже Ширцељ и Љубомир Томић, 1950. Јоле Станишић, Милорад Јончић, Милован Мирковић и др. АЈ, 1-3-5, бр. 891–896, 5. март 1949. и бр. 227–234, 24. јануар 1950.

⁴⁹ ИАБ, ГК, к-360, Записници са састанака Комитета НДВШ, 19. децембар 1949. Кажњеници су често писали молбе у којима су истицали да су пуштени са издржавања казне јер су „увидели грешку према својој партији” и молили да наставе студије на НДВШ или некој другој установи (АЈ, 1-5-7, молба М. Јончића; АЈ, 317-70-99, молба Ј. Ширцеља, бр. 138, 14. јануар 1953).

⁵⁰ *Народни студент*, бр. 2, 10. јануар 1951, стр. 2–3.

⁵¹ „Zapisnik sa sastanka pelnuma Univerzitetskog komiteta KPS i sekretara fakultetskih komiteta i samostalnih OPO-a, 28. mart 1952”, *Zapisnici i izveštaji UK KPS 1948–1952*, priredili dr Momčilo Mitrović i dr Đorđe Stanković, Beograd, 1987, str. 529, 531, 532.

⁵² АЈ, 507, ЦК СКЈ, Кадровска комисија, XIII-к. 64/5, април–јун 1952.

истрага, а на предлог Савеза студената, декан је маја и јуна донео решења да се искључе из школе, „пошто су изгубили морално право да и даље буду у редовима Народне студентске омладине”, 24 студента, који су раније били искључени из Партије, а неки и ухапшени.⁵³

Несумљиво да је оваква политичка ситуација у НДВШ, поред сталних организационих и кадровских проблема, подстакла и убрзала укидање школе. Влада ФНРЈ је донела Уредбу о укидању НДВШ 9. јула 1952.⁵⁴ Стални наставници и службеници су распоређени на друге дужности, док су се хонорарни наставници посветили настави на својим факултетима.⁵⁵ Инвентар је стављен на располагање Савету за науку и културу, а зграда је уступљена разним установама.⁵⁶

Почетком августа 1952. донето је Решење о преласку студената укинуте НДВШ на друге факултете, којим је прописано признавање испита студентима који су одслушали четири до шест семестара и желе да упишу Правни, Економски, Филозофски и географску групу Природно-математичког факултета. Апсолвентима који су оверили осам семестара омогућено је да полагају завршне испите у септембру 1952. и најкасније у јануару 1953. и тако стекну диплому НДВШ.⁵⁷

Студентима је статус трајао до почетка школске 1952/53. тако да су морали да искористе могућност уписа на други факултет, уколико нису имали право на полагање завршних испита. Велики број студената је то и учинио, прелазећи на факултете Београдског или неког другог универзитета. При том је било проблема, како због тумачења решења о признавању испита, тако и због студената који нису имали испит зрелости, а примљени су на НДВШ по одлуци партијских органа. Иако упис на факултет без матуре није био могућ, њима је ипак одобрено да наставе студије, с тим да матуру накнадно положи.⁵⁸

С друге стране, студенти који су на то имали право, још од јула 1952. су полагали завршне испите и предавали семинарски рад, што је био услов

⁵³ АЈ, 1-7-9, бр. 644-664, 8. мај 1952, и бр. 942-944, 23. јун 1952. У исто време је дошло и до проблема међу наставницима, пошто је почетком априла због „шовинистичких” изјава наставник економске географије ФНРЈ Никола Драгићевић уклоњен из наставе (АЈ, 1-7-9, бр. 468, 25. март 1952; бр. 520, 4. април 1952; АЈ, 1, књ. 18. Записник седнице наставничког савета, 4. април 1952).

⁵⁴ *Службени лист*, бр. 37, 16. јул 1952, стр. 683; *Политика*, бр. 14231, 16. јул 1952, стр. 3.

⁵⁵ АЈ, 317-70-99; АЈ, 1-7-9; АЈ, 1-8-10; АЈ, 1-9-14.

⁵⁶ АЈ, 317-70-99, бр. 4973, 2. јул 1952; АЈ, 1-7-9, бр. 15459, 11. јул 1952. И библиотека, коју је већ средином јула затражио Историјски институт САНУ, предата је Савету за науку и културу (АЈ, 507, ЦК СКЈ, VIII, II/10-6-33, к-31, бр. 704, 21. јул 1952; АЈ, 1-7-9, бр. 3060, 31. децембар 1952).

⁵⁷ *Службени лист*, бр. 41, 6. август 1952, стр. 771; АЈ, 317-70-99, бр. 5718, 1. август 1952.

⁵⁸ АЈ, 317-70-99, бр. 8547, 10 децембар 1952; *Исто*, 6. јануар 1953; АЈ, 1-7-9.

за добијање дипломе.⁵⁹ Од јула 1952. до краја јануара 1953. све испите је положило, семинарски рад предало и стекло диплому 209 студената (од 430 који су се уписали 1948. и више од 1.000 студената колико се укупно уписало на НДВШ).⁶⁰

Тако је фебруара 1953. после полагања последњих испита завршен рад НДВШ.⁶¹ Подстакнуто бројним проблемима, превладало је мишљење да се добар кадар за новинарство и дипломатију може добити са постојећих друштвених факултета, уз каснију „дообуку” и усавршавање у пракси. Иако је основана са великим амбицијама и уз партијску подршку, због тешкоћа у раду и кратког постојања школа је оставила слаб траг. Ипак, дала је 200 стручњака за дипломатију и новинарство, који су могли да се запосле у редакцијама новина, или да ступе на службу у МИП.⁶² Многи су тада и започели каријеру у новинарству, публицистици, дипломатији или некој другој делатности и касније се истакли и оставили запажен траг у овим областима.⁶³ Треба поменути и бројне студенте који нису стигли да дипломирају на НДВШ, већ су касније завршили друге факултете и потом радили у професијама за које су делимично стекли знања и током школовања на НДВШ.

⁵⁹ Семинарски рад као услов за завршавање студија уведен је крајем 1951. а студенти су одабрали теме почетком 1952. (АЈ, 1, књ. 18, Записник са седнице наставничког савета, 20. новембар 1951). Највише радова је било из предмета: међународне организације, а углавном су се тицали ОУН. Поред тога, било је радова из политичке и дипломатске историје, марксистичке теорије, радничког покрета, националног питања, економске географије, светске уметности, међународних односа, права и актуелне политичке ситуације (Трст, Информбиро) и свега два рада из области штампе (Шумадинка, Дописник са терена). (АЈ, 1-10-18; АЈ, 1-11-18; АЈ, 1-12-18).

⁶⁰ АЈ, 1. књ. 15, Регистар дипломираних студената, књ. 17, Евиденција издатих диплома.

⁶¹ АЈ, 1-7-9; АЈ, 1-9-12.

⁶² МИП је 14. децембра 1953. расписао конкурс за службенике дипломатско-конзуларне струке тражећи и кандидате са завршеном НДВШ (*Политика*, бр. 14. 689, 14. децембар 1953, стр. 11).

⁶³ Навешћемо неколико имена која се касније могу срести у науци, дипломатији, новинарству и публицистици: Адамовић Љубиша, Булајић Милан, Вујица Драгољуб, Ђукић Илија, Живанов Сава, Ковачевић Живорад, Мишовић Милош, Ненадовић Александар, Орешчанин Соња, Пејић Драгослав, Петровић Драгомир и др. (Р. Петковић, *н. д.*, стр. 188–191; *Ко је ко у Југославији*, Веоград, 1970).

Summary

The Higher School for Diplomats and Journalists in Belgrade 1948–1953

Key works: *The Higher School for Diplomats and Journalists, ideology of CPY, students, Informbiro, Yugoslavia*

The Higher School for Diplomats and Journalists in Belgrade was a federal institution with the rank of a faculty, founded in September 1948 for educating the journalist and diplomatic-consular staff. The school was founded by the Propaganda Department of the Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia as an institution in which the Party members would acquire expert knowledge and general culture needed for going into journalism or diplomatic service, but also in which they would deepen their knowledge of Marxism and fortify their loyalty to the regime. Despite the official procedure, the enrollment proceeded with the exclusion of public, through the Communist Party organs of different republics and the Cadre Administration of the Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia. The school's activity was initially plagued by many difficulties such as lack of rooms, teaching staff, plan and curriculum, and despite the surveillance by the Party, indiscipline and strong activity of the adherents of the Cominform made themselves manifest. The punishing of the adherents of the Cominform started in late 1948 and after a large number of students had been arrested and excluded from the Party and the School, the state authorities closed down the School in June 1952. Students switched to other faculties. 209 of them passed the final examinations and acquired the diplomas and some of them made carriers in journalism, publicistics or diplomacy later on.